איזה צ'רקה לבחור?

מבוא

כדי לטפל עלינו להיות בעלי ידע מהימן. אחד ממקורות הידע האלה (Pramana) הוא מקור מוסמך. אחד מהמקורות המוסמכים החשובים ביותר שיש לנו הוא ספרים, ומביניהם החשוב ביותר הוא צ'רקה סמהיטה (Caraka Samhita). אבל פה המסע לא מסתיים, צ'רקה נכתב בסנסקריט לפני אלפי שנים, ורוב הקוראים (גם בהודו) נעזרים בתרגומים. בימינו נפוצים שני תרגומים לאנגלית של צ'רקה. מטרת מאמר זה היא לספק מידע שיאפשר את הבחירה המתאימה בין שני תרגומים אלה. בנוסף לתרגום עצמו אתייחס גם לאופן סידור הספר.

רקע – צ'רקה, תרגום

צ'רקה סמהיטה הוא הטקסט החשוב ביותר באיורוודה. הפרטים לגבי זמן ומקום הכתיבה מעורפלים, אך נהוג לשרטט אותם באופן הבא – הספר אגניבסה טנטרה נכתב בסביבות המאה העשירית לפנה"ס על ידי אגניבסה באזור ההימלאיה, צ'רקה עצמו הידר וערך את הספר בסביבות המאה השלישית לפנה"ס (באותו אזור), דרדהבאלה השלים חלקים של הטקסט שנעלמו (41 פרקים מתוך 120) במאה הרביעית לספירה באזור קשמיר.

הספר עוסק באיורוודה באופן כללי ומתמקד בקיה צ'יקיטסה (רפואה פנימית), הוא מחולק לשמונה חטיבות שמכילות סה"כ 120 פרקים. רוב הספרים באיורוודה מתבססים במידה רבה עליו.

תרגום הוא מלאכה מורכבת ויצירתית, כמובן שמתרגמים שונים יביאו לתרגום שיכול להיות שונה באופן משמעותי. אין מדובר רק בתרגום טוב יותר או פחות, כל תרגום יכול להתאים לקהל יעד שונה. למעשה ניתן להקביל תרגום לאגני (עיכול), מטרתם לקבל חומר גלם שאיננו תואם לרקמות היעד ולהמיר אותו כך שיוכל להיספג. מטרת התרגום היא לגשר על פער של זמן, תרבות ושפה, לכן האתגר במקרה של תרגום של צ'רקה הוא גדול.

בפני המתרגם עומדות דילמות רבות – האם להדגיש היצמדות למקור או שהעיקר הוא להתאים את הטקסט לקורא? האם להשתמש במושגים המקוריים או לתרגם גם אותם? האם לשמור על מבנה הפסקאות או להשתמש באמצעים מודרניים של רשימות ו/או טבלאות?

חלק ניכר מהתשובות טמון בהבנת קהל היעד וצרכיו. אם מדובר בקהל רחב או תלמידים מתחילים נעדיף את ידידותיות הטקסט על פני ההיצמדות למקור, נתרגם יותר מושגים ונשתמש באמצעים מודרניים של סידור טקסט. אם מדובר בקהל מקצועי יותר, נעשה את הבחירות ההפוכות.

השוואה

השוואות בין ספרים דורשות גם הן התייחסות לדילמות שצוינו לעיל ולקהל היעד. אגב צ'רקה נותן סימנים ברורים לאיכות ספרים (CS.Si.12/41-44), אבל אלה פחות רלוונטיים להשוואה בין תרגומים שונים לאותו ספר. בנוסף לנושא התרגום, יש להתייחס גם למבנה הספרים. אפתח דווקא במבנה ואמשיך בנושא התרגום עצמו לאחר מכן.

שני התרגומים הנפוצים לצ'רקה הם:

1. Caraka-Samhita: Text with English Translation

Edited by P.V. Sharma

Varanasi, Chaukhambha Orientalia, 2000, 4 vols.

Hardcover: 2200 pages

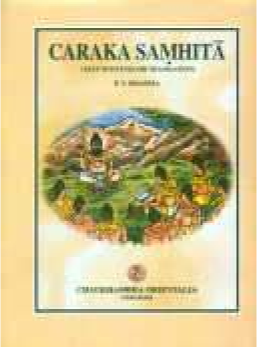

2. Agnivesa's Caraka Samhita : Text with English Translation and Critical Exposition Based on (Cakrapani Datta's Ayurveda Dipika)

Edited by Ram Karan Sharma and Vaidya Bhagwan Dash

Varanasi, Chowkhamba Sanskrit Series Office, 2002 (Reprint), 7 vols.

Hardcover: 3304 pages

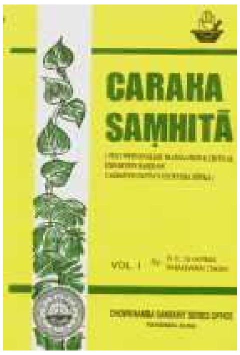

המתרגמים:

בשתי הגרסאות הם דמויות מכובדות ביותר בעולם האיורוודה.

היקף:

לכאורה הגרסא של דש (השנייה) מקיפה יותר מזו של PV Sharma (הראשונה, PV). יותר כרכים ויותר עמודים, אך למעשה אין זה כך. הכרכים בגרסת דש דקים יותר הדפים צרים יותר, והכרך השביעי (אינדקס שלוקות) די מיותר. בנוסף בגרסת דש הפונט של הפרשנויות קטן ובגרסת PV הוא בגודל רגיל.

מבואות:

בשתי הגרסאות יש מבואות מעניינים עם רקע היסטורי.

פרשנויות:

פרשנים: בגרסת דש הפרשנות היא רק של צ'קרפני. בגרסת PV יש פרשנויות של ג'ג'טה, צ'קרפני, גנגדהרה ויוגינדרנאטה – הדעות המגוונות הן אוצר למתעמקים, אך יכולות להקשות על מתחילים.

מיקום הפרשנות: בגרסת דש הפרשנות נמצאת בגוף הטקסט, בגרסת PV הפרשנויות רוכזו בכרכים נפרדים (כרכים 1,2 הם הטקסט, כרכים 3,4 הם הפרשנויות).

נספחים:

בגרסת דש יש נספח די מיותר של רשימת שלוקות בסנקריט.

בגרסת PV יש 17 נספחים פנטסטיים בסוף הכרך השני. נספחים מכילים מושגים בתחומים שונים, התרגום שלהם והפניות. אוצר של ממש!

אופן סידור הטקסט:

כותרות - בגרסת דש יש לעיתים כותרות (*בגופן נטוי*) לפני השלוקות. כותרות אלה נכתבו על ידי המתרגם ולא על ידי צ'רקה, ואינן מופיעות בגרסת PV. שוב עולה הדילמה בין נוחות ומהימנות. כותרות אלה עוזרות לרוב, אך לעיתים (רחוקות) הן מטעות. יש לזכור שכל פרט קטן כזה מגביר את מעורבות המתרגם לטוב ולרע.

שימוש ברשימות וטבלאות:

בגרסת דש יש שימוש רב ברשימות שמקל מאוד ויזואלית, בגרסת PV הטקסט הוא רצוף ונדרשת עבודת סידור של הקורא. הנה השוואה של אותה שלוקה (CS.Su.10/14) בגרסאות השונות:

PV	דש
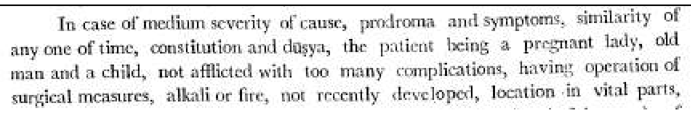 In case of medium severity of cause, prodroma and symptoms, similarity of any one of time, constitution and dūṣya, the patient being a pregnant lady, old man and a child, not afflicted with too many complications, having operation of surgical measures, alkali or fire, not recently developed, location in vital parts,	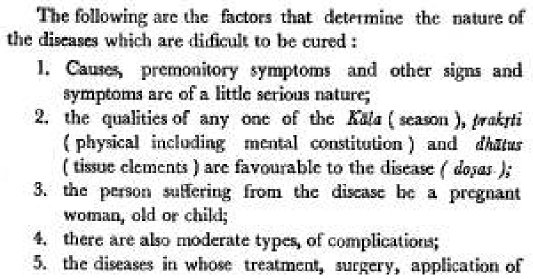 The following are the factors that determine the nature of the diseases which are dificult to be cured : 1. Causes, premonitory symptoms and other signs and symptoms are of a little serious nature; 2. the qualities of any one of the *Kāla* (season), *prakṛti* (physical including mental constitution) and *dhātus* (tissue elements) are favourable to the disease *(doṣas)*; 3. the person suffering from the disease be a pregnant woman, old or child; 4. there are also moderate types, of complications; 5. the diseases in whose treatment, surgery, application of

שמות לטינים לצמחים

בגרסת דש מצוינים שמות לטינים של צמחים בגוף הטקסט (בנוסף לסנסקריט כמובן), בגרסת PV יש רק את השמות בסנסקריט, אבל יש נספח שעושה את ההקבלה בין שמות צמחים בסנסקריט ללטינית. שיטת דש נוחה אך מסרבלת את קריאת הטקסט.

PV	דש
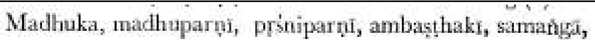 Madhuka, madhuparṇī, pṛśniparṇī, ambaṣṭhakī, samaṅgā,	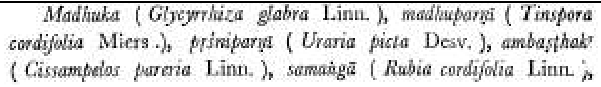 *Madhuka* (*Glycyrrhiza glabra* Linn.), *madhuparṇī* (*Tinspora cordifolia* Miers .), *pṛśniparṇī* (*Uraria picta* Desv.), *ambaṣṭhakī* (*Cissampelos pareria* Linn.), *samaṅgā* (*Rubia cordifolia* Linn.),

ציון מושגים בסנסקריט

פה אחת מההתלבטויות הגדולות של המתרגם. האם לרשום אגני או עיכול או שניהם, צ'יקטסה או טיפול וכן הלאה. מהתרשמותי אין נטייה ברורה של אף אחד מהמתרגמים, הנה שתי דוגמאות מנוגדות, בראשונה (CS.Su.11/41) PV מציין את המונח בסנסקריט (prajnaparadha) ודש לא, ובשנייה (CS.Su.11/46) ההיפך (dharma, artha, kama):

PV	דש
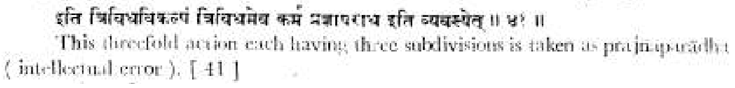 इति त्रिविधविकल्पं त्रिविधमेव कर्म प्रज्ञापराध इति व्यवस्येत् ॥ ४१ ॥ This threefold action each having three subdivisions is taken as prajnaparadha (intellectual error). [41]	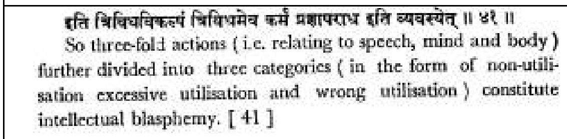 इति त्रिविधविकल्पं त्रिविधमेव कर्म प्रज्ञापराध इति व्यवस्येत् ॥ ४१ ॥ So three-fold actions (i.e. relating to speech, mind and body) further divided into three categories (in the form of non-utilisation excessive utilisation and wrong utilisation) constitute intellectual blasphemy. [41]
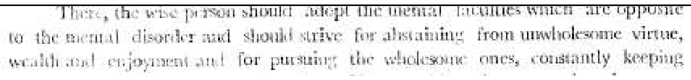 There, the wise person should adopt the mental faculties which are opposite to the mental disorder and should strive for abstaining from unwholesome virtue, wealth and enjoyment and for pursuing the wholesome ones, constantly keeping	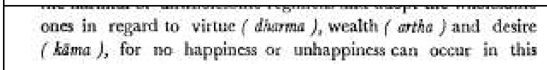 ones in regard to virtue (*dharma*), wealth (*artha*) and desire (*kāma*), for no happiness or unhappiness can occur in this

מילים קשות להבנה

שוב קשה לשפוט באופן גורף, אך להתרשמותי PV מוצא מילים פשוטות יותר, כך למשל (CS.Su.1/44) הוא מתרגם Samanya ל-Similarity ודש מתרגם ל-Generic concomitance.

כשלים בתרגום

כאמור מלאכת התרגום מורכבת ומסובכת בפרט בטקסט כזה. עדיין יש טעויות שלא אמורות לקרות. כך למשל PV מתרגם (CS.Su.1/59-61) גם את צ'אלה גונא בואטה וגם את סארה גונא בפיטה כ-mobile, מה שיכול להטעות לכך שמדובר בגונא משותפת לואטה ופיטה, כאשר למעשה מדובר בשתי גונות שונות מאוד! טעויות כאלה אינן נפוצות בשני הטקסטים (לשמחתנו הרבה...)

סיכום

חשיבות צ'רקה וחשיבות התרגום המוצלח אינן מוטלות בספק. השוויתי בין שתי הגרסאות הנפוצות של צ'רקה סמהיטה מזוויות שונות. שתי הגרסאות הן בעלות אותו היקף, תורגמו על יד דמויות בעלי שיעור קומה ומכילות מבואות טובים. בשני המקרים יש התחבטויות ברורות של המתרגמים לגבי שימוש במושגי המקור או תרגומם, ובשניהם יש פה ושם טעויות.

ההכרעה איזה גרסא לבחור תעמוד בעיני בעיקר בהשוואת הפרמטרים האחרים:

- גרסת PV מוצלחת יותר בעושר הפרשנויות ובנספחים מאוד יעילים.
- גרסת דש מוצלחת יותר בסידור המידע והפיכתו לנגיש לקורא.

בנושאים אחרים כמו מיקום הפרשנות (בטקסט או בנפרד), מיקום שמות לטינים (בטקסט או בנספח), זה תלוי בקורא ושיטת העבודה שלו. על כל אחד לבחור לפי צרכיו, אך אם עלי להכריע אז דעתי היא שלקורא מקצועי יותר שיטת PV נוחה יותר, ולקורא מתחיל שיטת דש תהיה קלה יותר לעיכול. למתעמקים – ללא ספק צריך את שניהם בבית!

לסיום – כולי תקווה ואמונה שתוך שנים ספורות יצא לאור תרגום של צ'רקה לעברית. בינתיים אפרסם מידי פעם תרגומים של פרקים מתוך צ'רקה באתר – www.ayu.co.il